

Oponentský posudek diplomové práce

Magisterský program Genderová studia UK FHS v Praze

Název práce: **„Normální lidi jezdí na líbánky, my jsme jezdili na cizineckou policii.“: Analýza reflektované zkušenosti s binacionálním sňatkem**

Jméno studentky: **Mgr. Hana Šobáňová**

Posudek vypracovala: Mgr. Blanka Tollarová, Ph.D.

Datum: 15. 9. 2016

Záměrem předkládané diplomové práce je ukázat, jak migrační a integrační politika České republiky konstruuje binacionální manželství a jak ovlivňuje každodennost těchto manželství. Aby dosáhla svého cíle, provedla diplomantka rozhovory se šesti binacionálními páry (páry, kdy sňatek uzavřel občan nebo občanka ČR s občanem/občankou jiného státu), které analyzovala. Na základě analýzy představuje tři jevy – zpochybňování, rezistenci a uznání – které podle jejích zjištění nastávají při procesech uzavření nebo uznání binacionálního manželství a při získávání pobytového statusu manželského partnera, ne-občana ČR.

Práce podle mého názoru trpí mnoha problémy, které jsou v podstatě shrnuty v prvním odstavci textu: diplomantka měla velmi málo času na zpracování práce, která se zabývá hodně složitými a mnohohrstevnatými jevy, jež jsou pro ni nové a teprve se v nich orientuje, a navíc je patrné, že je pro ni obtížné interpretovat data, která sebrala, a oddělit je od vlastních názorů a chápání popisovaných situací. Diplomantka vstupuje na velmi složité pole migračních a integračních teorií, legislativy a praxe, které vyžaduje dosti usilovnou práci, aby se v něm člověk zorientoval. Na textu je vidět, že hlubší vhled do široké problematiky jak právních aspektů pobytových statusů a s nimi souvisejících integračních nebo jiných teorií se nepodařil, a autorka do velké míry zůstává na povrchu problémů, o kterých píše. Tato povrchnost je ještě umocněna jejím explicitním rozhořčením nad disciplinací ze strany úřadů vůči migrantům (a nejen jim), kterou dává najevo, bohužel téměř bez opory ve svých datech. Místo aby podoby či mechanismy disciplinace pečlivě ukazovala, protkávají práci postojové výroky o tom, jestli si autorka myslí, že by nějaká procedura mohla probíhat jinak, nebo jestli má smysl.

Dalším problémem je nejasné teoretické zakotvení práce: s odkazovanými Foucaultem, Beckem a Beck-Gernsheimovou či dalšími autory diplomantka v podstatě nepracuje, jejich koncepce věcně nepředstavuje, spíše je zmiňuje, a pak je nepropojuje s empirickými zjištěními. Jak v případě zpochybňování,

tak rezistence, je naprosto nejasné, do jaké míry autorčina zjištění například Foucaultovým konceptům odpovídají. Podle mého názoru je autorka v pojmenování kategorií vzniklých z analýzy předloženými teoriemi spíše volně inspirována, než že by přesně ukazovala, v čem její zjištění teoriím odpovídají, a v čem ne, případně aby kontextuálně eventuální rozdíly ukázala a odůvodnila.

Vedle zbytečně stručné kapitolky o možných teoretických výkladových rámcích pro empirická zjištění (otázky moci, vliv disciplinačních praktik na každodenní život manželství a na role partnerů, zcela chybí otázka případných nerovností způsobených radikálně odlišným statusem binacionálních manželů) jsou naopak příliš obsáhlé sekce popisující institucionální a legislativní rámec binacionálních sňatků. Mnoho uvedených informací nesouvisí s hlavním tématem práce (například podrobný popis legislativního procesu při přijímání novely) – to jsou informace odborníkům známé a spíše by bylo potřeba z nich vytahovat takové, které souvisejí s hlavními cíli nebo výzkumnými otázkami práce.

V metodologické části postrádám podrobnější popis postupu analýzy, zejména, jak došlo k identifikaci klíčových kategorií a co vlastně autorka při analýze sledovala, co kódovala. Přestože se autorka věnuje reflexi vedení rozhovorů a své pozice v terénu, není věcná – zejména neříká, jak pracovala například s tím, že sama v podstatě žije v binacionálním partnerském vztahu (jak ošetřila svoje insiderovství, které může vést k tomu, že výzkumník analyzuje spíše vlastní zkušenost, než zkušenost vypravěčů-participantů).

V kapitole 3.1 autorka projevuje svůj předsudek vůči státním orgánům („...se domnívám, že jsou tyto pokyny spíše přehlíženy“) – tato větička je velice charakteristická pro autorčin styl, velmi často se domnívá něco, co neukazuje na datech, zkušenostech z terénu nebo analýze literatury a legislativy, což považuji za klíčový interpretační a metodologický problém práce (např. s. 34 nepřijatelné dovození „Skutečnost, že si celou záležitost nepamatují zcela přesně, může naznačovat...“, s. 35 nedoložené zjištění, citace o tom nehovoří „Domnívám se ale, že podání...“, s. 35-36 dovození zcela mimo logiku institucionálního systému řešení povolení k pobytu, založené zřejmě na kritice délky a složitosti řízení „...nabízí se kladná odpověď s logickým odůvodněním...“, s. 38 závěr postavený pouze na vlastní zkušenosti vymisťující netradiční modely rodinného soužití „Dle mého mínění je těžko představitelné...“, s. 39 bez předchozích doložení absurdnosti „V každém případě pobytová kontrola potvrzuje absurdnost celého procesu.“, s. 47 autorka upřednostní vyslovit vlastní názor před interpretací citace „Dle mého názoru se jedná...“).

Jako největší problém textu tedy shledávám práci analytickou – naprosto není jasné, zda autorka opravdu postupovala induktivně, jak deklaruje,

a zda svá zjištění vyvozuje z dat, tedy z rozhovorů, které získala, nebo zda jde o její názory či projevy postojů. Některé uváděné citace dokladují i jiné jevy (což je samozřejmě normální) a to až tak, že vyvstává otázka, zda jsou vůbec příkladem dokumentovaného jevu (např. na str. 35 Eliška nehovoří o snaze zmenšit zpochybnění, Amanda na s. 37 neví, kdo seděl před domem v autě, lze tedy pouze hovořit o jejím pocitu bytí pod drobnohledem, nikoliv – bez dalšího ověření – že pár JE pod drobnohledem, na s. 49-50 Eliška vůbec neorganizovala velkou svatbu, aby přesvědčila státní orgány, s. 51 v čem je jednání s tlumočnickem rezistencí? v čem je rezistencí začlenění do společnosti a hledání práce?).

Tři představené kategorie nejsou podle mého soudu pečlivě věcně popsány, není jasné, co je jejich obsahem, proč se jmenují právě takto a kde jsou jejich hranice. Také chybí lepší popis právě mocenských vztahů – kdo ze zúčastněných aktérů má jaký typ moci, jaká je jeho pozice, jaké jsou jeho akce a jaké z nich pro koho vyplývají důsledky. Celé kritické naladění práce je tím pro mě naprosto zpochybněno a stává se pouhým povrchním nadáváním bez většího přínosu zkoumané problematice.

Není také jasné, jakou perspektivu pohledu autorka volí – zda emickou, či etickou. Vzhledem k mnohačetným hodnotícím výrokům se mi zdá, že spíše etickou a navíc velmi kritickou; ale pak bych očekávala, že předloží analýzu popisovaného systému (například celou logiku prověřování domněle fiktivních manželství), nikoliv závěry založené na několika rozhovorech s pouze jedněmi aktéry celého komplexu (manželskými páry, a nikoliv s úředníky nebo policisty, kteří je prověřují) a na svých dojmech. Emická perspektiva do práce také proniká, ale není důvěryhodná, zejména kvůli dovozením a hodnocením autorky, která místo aby využila data a to, co vypravěči skutečně říkají, případně jak o tématech hovoří, pak jejich výpovědi pouze převypravuje bez interpretačního vkladu, nebo dovozuje, co vypravěči neřekli a ani nikde neukazuje, proč je její závěr legitimní (např. sekce 4.1.1, 4.1.2).

Nejasnost perspektiv a interpretační strženost zvolenými hlavními kategoriemi je patrná v celé práci, zde ji částečně ukážu na nejobsáhleji zpracované kategorii zpochybnování. Přestože žádná z citací o pocitu zpochybnění manželství nehovoří (např. v sekci 4.1.1), autorka přesto takto proces kontroly a povolování pobytu přeznačuje a systematicky ho tak nazývá. Pokud chce autorka sama tvrdit, že jde o zpochybnování (a to by bylo legitimní a já s tím v zásadě souhlasím), musí podle mého soudu ukazovat přesně, kdy je co a jakým mechanismem zpochybněno (například v citaci Žofie na str. 35 lze vidět mnohá zpochybnění – ale zpochybnění čeho? Manželství – tím že je třeba ho dokazovat? Pobytu – tím, že je třeba o něj žádat? Důstojnosti – tím, že je nutno jet sedmkrát na stejný úřad a doplňovat postupně další a další papíry? Schopnosti samostatně jednat

s českými úřady – tím, že úřednice mění své pokyny a žádá pokaždé něco jiného a to předchozí popírá?). Bez jasné interpretace a bez jejího podložení daty autorka sama zpochybňuje vlastní závěry a zjištění. Z citací je patrná nepohoda účastníků výzkumu z kontrol a z obtížné komunikace s OAMP, proto je třeba čtenáři ukázat, proč nebylo vhodnější z hlediska pohledu aktéra uchopit a popsat tu kategorii prostě jinak. Podobně bych vítala pečlivější vztažení k hlavní kategorii téma dokládání svatebních fotografií – co a jak je zpochybňováno? K využití se zde dobře nabízí koncept disciplinace – úřednice zřejmě ze svého pohledu nic nezpochybňuje, naopak (neznám data, ale troufám si tvrdit) radí citovaným klientům, jak procesem hladce projít. Tím je – zcela podle hodnot majority – tlačí k tomu, aby své manželství prezentovali maximálně přijatelně jako normální, v ničem nevybočující, což lze materiálně (fotograficky) prokázat. Zpochybňování (například legitimacy dokumentovat své manželství, případně materializovat společenský a emoční život jak chtějí manželé, a ne konkrétní úředníci) zde opět můžeme najít – ale autorka uváděné příklady ke konceptu explicitně nevztahuje, čtenáře nevede, spíše shromažďuje příklady, které jí nevyhovují (přijdou jí nelidské, obtěžující, pomalé, složité).

Práce má velmi zajímavé téma, autorka si úlohu zvolila přiměřeně, sebrala nosná data. Je proto velká škoda, že se jí nakonec úplně nepodařilo předložit ať důvěryhodně vypracovanou kritiku systému uznávání a kontroly binacionálních manželství v ČR, nebo rekonstrukci náhledu aktérů-manželů těchto svazků na svůj každodenní život v procesu uznávání manželství nebo i po jeho ukončení.

Diplomovou práci doporučuji k obhajobě a navrhuji ji hodnotit jako dobrou.